

ÖZBEK ŞAİR ZÜLFİYE İSRAİLOVA'NIN ŞİİR SANATI VE ŞİİRLERİNDE KADINLAR

Öz: Zülfiye İsrailova, 1930'lu yılların başında edebî hayata adım atan ve yaklaşık altmış yıl boyunca modern Özbek şiirine hizmet eden şairdir. Hayatını şiir yazmaya adanmış bir şair olmasının yanı sıra Özbek matbuat hayatına da hizmetleri olmuştur. Zülfiye'nin şiir sanatının oluşumunda çocukluğunda annesinden dinlediği şiirler, Fuzulî, Nevâyî gibi klasik Türk edebiyatının ünlü şairleri, Rus şairlerden Puşkin, Lermontov ve 1935 yılında evlendiği Özbek şair Hamit Âlimcan'ın etkisi vardır. Zülfiye, bu şairleri örnek alarak şiirler yazmış, kendine has bir şiir anlayışı ortaya koymuştur. Zülfiye'nin şiir yazmaya başladığı dönem Komünist Parti'nin edebiyat üzerinde hâkimiyet kurduğu yıllara denk gelir. Bu nedenle şair, propaganda şiirleri yazmıştır. II. Dünya Savaşı yıllarında yazdığı vatanperverlik ve kahramanlık şiirleri, Parti'nin isteği doğrultusundadır. II. Dünya Savaşı sonrasında ise şiirlerinde şekil ve içerik bakımından değişim ve gelişim görülür. Zülfiye'nin şiirlerindeki esas unsur insandır. Kendisine ilham kaynağı olarak kadınları seçmiş, onların hislerine tercüman olmuştur. Tarlada ve fabrikada çalışan işçi kadınlar, cephe gerisinde Sovyetler için çabalayan vatansever kadınlar, aile ve toplum baskısından kurtulmuş eğitilmiş kadınlar, eşi savaşta ölen gelinler, oğlunu savaşta kaybeden anneler, cephedeki nişanlısının yolunu gözleyen kızlar, Zülfiye'nin şiirlerinde yer verdiği kadın tipleridir.

Anahtar Kelimeler: Zülfiye İsrailova, Modern Özbek Şiiri, Şiir Sanatı, Kadınlar.

The Art of Poetry and Women in Poetry of the Uzbek Poet Zülfiye Israilova

Abstract: Zulfıye Israilova is a poet who stepped into her literary life in the early 1930s and served modern Uzbek poetry for about sixty years. In addition to being a poet who devoted her life to writing poetry, she had services to the Uzbek press life. The poems she listened to from her mother in her childhood, famous poets from classical Turkish literature such as Fuzulî and Nevayî, Russian poets Pushkin, Lermontov, and the Uzbek poet Hamit Alimcan she married in 1935 had an impact on the formation of Zulfıye's poetry. Zulfıye wrote poems by taking these poets as a role model and created a sui generis understanding of poetry. The period when Zulfıye started to write poetry coincides with the years when the Communist party dominated literature. For this reason, the poet wrote propaganda poems. Her patriotic and heroic poems are in line with the wishes of the party during the World War II. After the World War II, there is a change and development in her poems in terms of form and content. The main element in Zulfıye's poems is human. She chose women as her inspiration and became an interpreter of their feelings. Women working in the fields and factories, patriotic women behind the front striving for the Soviet Union, educated women freed from family and social pressure, brides whose husbands died in the war, mothers who lost their sons in the war, girls watching the path of their fiancés at the front are the types of women Zulfıye includes in her poems.

Keywords: Zulfıye Israilova, Modern Uzbek Poetry, Art of Poetry, Women.

TÜRK LÜK BİLİMİ ARAŞTIRMALARI
JOURNAL OF TURKOLOGY RESEARCH
50. SAYI / VOLUME
2021-GÜZ / AUTUMN

Sorumlu Yazar
Corresponding Author

Dr. Öğr. Üyesi Erhan GİRAY

Artvin Çoruh Üni.
Fen-Edebiyat Fak.
Türk Dili ve Edebiyatı Böl.

erhangiray@artvin.edu.tr

ORCID: 0000-0001-8731-1546

Gönderim Tarihi

Received
03.10.2021

Kabul Tarihi

Accepted
16.11.2021

Atf

Citation

Giray, Erhan. "Özbek Şair Zülfiye İsrailova'nın Şiir Sanatı ve Şiirlerinde Kadınlar." *Türklük Bilimi Araştırmaları*, no. 50, 2021, ss. 95-109.

ARAŞTIRMA MAKALESİ
RESEARCH ARTICLE

Zülfiye'nin Hayatı ve Şiir Sanatı

Modern Özbek şiirinin usta isimlerinden Zülfiye İsrailova¹, 1915 yılında Taşkent'in Okçu mahallesinde doğar. Şiir okumayı ve müzik dinlemeyi seven bir ailede büyür. Özellikle annesinin şiire büyük ilgisi vardır. Şair, 1965 yılında yazdığı bir yazısında, şiir ve edebiyata yönelmesindeki en büyük etkenin, annesinden duyduğu şiirler ve hikâyeler olduğunu ifade eder. Babası ise demircidir. Zülfiye babasının çalışma azmine ve yeteneğine hayran kalır, çalışarak her şeyin üstesinden gelinebileceğini çocukluk yıllarında babasından öğrendiğini dile getirir. Şiirdeki başarısının temelinde babasından öğrendiği çalışma azminin etkili olduğu söylenebilir. Dört ağabeyi ise savaş yıllarının kurbanı olur (Zulfiya, *Sh'erlar* 6-7).

Zülfiye, ilkokulu bitirdikten sonra Kadınlar Bilim Yurdu'nda eğitim alır (1931-1934). 1938 yılında Puşkin Dil ve Edebiyat Enstitüsü'nde yüksek lisans eğitimini tamamlar. 1938-1948 yılları arasında *Bolalar* (Çocuklar) neşriyatında muharrir; Özbekistan Devlet Neşriyatı'nda bölüm başkanı; 1950-1953 yılları arasında *O'zbekiston Xotin-Qizlar* (Özbekistan Kadınlar) dergisinde bölüm başkanı; 1953-1980 yılları arasında ise *Saodat* (Saadet) dergisinde başmuharrir olarak çalışır (Mirvaliyev 86).

Zülfiye, bütün dünyada barışı sağlamak amacıyla Sri Lanka, Avusturya, Delhi, Kolombo, Kahire ve pek çok şehirdeki toplantılara devlet tarafından gönderilir. Burada okuduğu şiirler ve konferanslarla kendini bütün dünyaya tanıtmaya fırsatı bulur.

1930'lu yıllar Özbek Sovyet Edebiyatı'nın dönüm noktası olur. Parti Merkez Komitesi'nin aldığı kararlar edebiyat, sosyalist realizm akımının prensipleri doğrultusunda gelişmeye başlar. Özbek şair ve yazarlar, kolektifleşme, Sovyetlerin ekonomik gelişmesi, kadınların toplumda söz sahibi olması ve işçi sınıfının yüceltilmesi gibi konularda eserler vermeye başlar. Zülfiye de böyle bir edebî ortamda, Kadınlar Bilim Yurdu'nda eğitim aldığı sırada şiir yazmaya başlar. Okulda şair Şükür Sadulla ona rehberlik eder. Dönemin önemli şairlerinden Gafur Gulam, Uygun ve Aybek'in şiirleri ile tanışma fırsatı bulur (Karimov vd. 250). Çocukluk yıllarında okuduğu klasik Türk şairlerinden Nevâyî'nin gazelleri, Fuzulî'nin destanları, Rus şairler Puşkin, Lermontov, Neksarov'un ve İngiliz şair Byron'un şiirleri onun şairliğinin oluşmasına kaynaklık eder (Mirzayev 297).

Zülfiye'nin şiir sanatını, işlediği temalar ve edebî değer açısından üç bölüme ayırmak mümkündür:

¹ Şair, kitaplarında ve yazılarında soyadına yer vermez, sadece adını kullanır. Özbek edebî çevresinde de şairin soyadı zikredilmez. Çalışmada kaynak gösterilirken sadece şairin adı kullanılmıştır.

- a. İlk Dönem (1932-1939)
- b. II. Dünya Savaşı Yılları (1940-1945)
- c. II. Dünya Savaşı Sonrası (1945 ve sonrası)

Onun ilk şiiri *Men Ishchi Qizi* (Ben İşçi Kızıyım)², 1931 yılında *İşçi* gazetesinde basılır (*Maktabda Zulfiya...* 52). Henüz on yedi yaşındayken yayımladığı *Hayot Varaqlari* (Hayat Sayfaları) (1932) kitabındaki şiirler, ilk dönem şiirleri arasında yer alır. Bu kitapta on dokuz şiiri vardır. Bu şiirlerde kolhoz ve sohvozlarda emek veren işçiler ile Sovyet hükümetine övgü geniş yer tutar. Öte yandan *Hayot Varaqlari* şiir kitabındaki şiirlerini şairin gençlik yıllarının verdiği heyecanla yazdığını söylemek mümkündür. Estetik kaygıdan ziyade tema üzerine yoğunlaşan şair, bu şiirlerinde acemilik ve eksiklikler olduğunu kabul eder. *Hayot Varaqlari* adlı şiir kitabı hakkındaki düşüncelerini şu cümlelerle açıklar:

Bu kitabın sayfalarını çevirdiğimde, gözüme hamlık ve eksiklikler açıkça çarpıyor, bu beni endişeye düşürüyor. Bununla birlikte şiirlerin kahramanları, şiirlerde ileri sürülen fikirler ve duygular tamamen kalbimden uzaklaşmamış diye düşünüyorum, daima öyle kalacak (*Zulfiya, She'rlar* 8).

Zülfiye, Özbek şairlerinden Hamit Âlimcan ile 1935 yılında evlenir. Bu evlilik onun şairliğinin olgunlaşmasına katkıda bulunur. Zülfiye, Hamit Âlimcan'ı sadece bir eş olarak değil aynı zamanda kendine bir öğretmen olarak gördüğünü şöyle açıklar:

Büyük şair, Özbek Türkçesi ve edebiyatı uzmanı, kabiliyetli, dostlara şefkatli, düşmanlara acımasız Hamit Âlimcan, sadece benim hayat yoldaşım ve çocuklarımın babası olmakla kalmayıp aynı zamanda kalbim ve ruhuma uygun yol arkadaşım ve duyarlı yol göstericimdi. Ben ondan fikir almayı, çalışmayı ve şiir yazmayı öğrendim, onun okulunda eğitim aldım (*She'rlar* 9).

Zülfiye, ikinci şiir kitabını 1939 yılında *Qizlar Qo'shug'i* (Kızlar Şarkısı) adıyla yayımlar. Bu şiir kitabına on üç şiir dâhil eder³. *Qizlar Qo'shug'i* (Kızlar Şarkısı), *Martni Kutganda* (Martı Beklerken), *Studentka* (Öğrenci) gibi şiirlerde, kadınların yeni Sovyet hayatındaki yeri, Sovyet sistemine övgü, emek, eğitim ve vatanperverlik gibi temaları işler (*Zulfiya, Qizlar Qo'shug'i*). Şairin *Hayot Varaqlari* şiir kitabıyla *Qizlar Qo'shug'i* şiir kitabı karşılaştırıldığında, şiir sanatında büyük bir gelişim gösterdiği

² Bu şiir, 1932 yılında basılan *Hayot Varaqlari* (Hayat Sayfaları) şiir kitabında *Men Ish Qizi* (Ben İş Kızı) adıyla yer alır (*Zulfiya, Hayot Varaqlari* 9).

³ Bu şiir kitabındaki yedi şiir, aynı yıl *She'rlar* (Şiirler) adıyla yayımlanmıştır.

söylenbilir. Doğa tasvirlerine ve insanların iç dünyalarına yer vermeye başladığı görülür. Tema olarak çeşitlilik de göze çarpan farklılıklar arasındadır.

II. Dünya Savaşı yıllarında şiir yazmaya devam eden Zülfiye, 1943'te *Uni Farhod Der Edilar* (Ona Ferhat Derdiler) ve 1944'te *Hijron Kunlarida* (Hicran Günlerinde) şiir kitaplarını yayımlar. Bu kitaplardaki şiirlerde vatan sevgisi, cephede savaşılan askere övgü ve düşmana duyulan nefret vardır. 1944 yılında eşi Hamit Âlimcan'ın bir trafik kazasında ölmesi, Zülfiye'yi bunalıma sürükler. Şairin bunalımlı ruh hâli onun şiirlerine de yansır. Hamit Âlimcan'ın ölümü münasebetiyle yazdığı *Kechir, Qoldim G'aflatda* (Affet, Kaldım Gaflette), *Bahor Keldi Seni So'raqlab* (Bahar Geldi Seni Arıyorum), *Hijron Kunlarida* (Hicran Günlerinde), *Ko'rganmiding Ko'zlarimda Yosh* (Görmüş Müydün Gözlerimde Yaş), *Sen Qaydasan, Yuragim* (Sen Nerdesin, Yüreğim), *Ne Baloga Etding Mubtalo* (Ne Belaya Ettin Müptela), *Yulduz* (Yıldız), *Sog'inganda* (Özleyince) gibi şiirlerde ölüm, aşk, ayrılık ve sevgiliye sadakat konularını işler. Bu şiirlerinde samimi ve duygusal bir üslup ön plana çıkar. Ayrıca bu şiirlerde, sadece kendi duygularını yansıtmamış, savaşta eşlerini kaybeden binlerce Özbek kadınının duygularına da tercüman olmuştur.

II. Dünya Savaşından sonra, *Hulkar* (Ülker), *Dugonalar Bilan Suhbat* (Kız Arkadaşlarla Sohbet), *Yuragimga Yaqin Kishilar* (Yüreğime Yakın Kişiler), *Hayot Jilosi* (Hayat Cilası), *She'rler* (Şiirler), *O'ylar* (Düşünceler), *Yillar, Yillar* (Yıllar, Yıllar), *Shalola* (Şelâle), *Kamalak* (Gökkuşluğu), *Xayollar, Tuyg'ular* (Hayaller, Duygular), *Tong Bilan Sham Aro* (Tan ile Akşam Arası) adını taşıyan şiir kitapları yayımlanır. Şiirlerinin birçoğu 1985 yılında üç cilt halinde seçme eserler adıyla Gafur Gulam Neşriyatı tarafından basılır. Bu kitaplardaki şiirleri konu olarak iki gruba ayrılabilir: İlk grupta ayrılık, ölüm, sadakat, aşk, savaş korkusu ve endişe gibi konular üzerine şiirler yazar. Bu şiirlerinde eşi Hamit Âlimcan'ı kaybetmesinin etkisinin olduğunu söylemek mümkündür. İkinci grupta ise savaş, vatan, geçmiş, gelecek, mertlik, cesaret şiirleri yer alır. Zülfiye, her ne kadar içinde bulunduğu psikolojik duruma uygun şiirler yazsa da Parti'nin istediği gibi güncel konuları işlemeye de devam eder.

II. Dünya Savaşı sonrası şiirlerinde şairin şiir türünde ustalaştığı söylenebilir. Bunun yanında “şiirlerinizi anlamak zorlaşıyor” (Karimov vd. 352) şeklinde bazı eleştiriler alır. *O'ylar* (Düşünceler) adlı şiir kitabını yayımladığı yıllarda bir sohbet sırasında bu eleştirilere şöyle cevap verir:

Bu ifade beni çok endişelendirdi. Kitapta kendim için bir yenilik olduğunu seziyordum. Bu bana göre geçmişe dönmek değil, kabiliyetin gelişmesidir. Ben çocuklukla kullanılan nispetler, sıfatlar, istiarelerden, edebiyatçılar buna “geleneksel imgeler” de derler, kaçmaya çalıştım, her

bir şiire, tabiri caizse, yakışan istiarelerle zarif iklim yaratıp onu konunun o şiirdeki yönelişi, o şiirdeki hissi duyguyla bağlamaya çalıştım (...) Kitaba giren şiirlerimin çoğunluğu karışık görünse de, bu durum daha çok derin anlamlı imgelerle düşünceyi ifade etmeye çalışmamdan kaynaklanır (Kerimov vd. 352-353).

Zülfiye, II. Dünya Savaşı sonrası yazdığı şiirlerinde kendine has bir üslup oluşturur. Özbek şair Mirtemir'e göre, kendine has şiir üslubunun olmasının sebebi, şiirin bütün türlerinde ve bütün vezinlerinde kalem oynatabilmesindedir. Ayrıca şairin taklitten uzak durması onu diğer şairlerden ayıran bir özelliktir (Zulfiya, *Asarlar* 8).

Zülfiye'nin 1970 sonrası yazdığı şiirleri hem şekil olarak hem de içerik olarak farklılaşır. 1982 yılında kaleme aldığı *Yillar* (Yıllar) şiiri, şairdeki değişimin göstergesidir. Bu şiirde, serbest müstезat nazım biçimini kullanır. İlk okunuşta anlaşılmayan üzerine düşünülmesi gereken bir şiirdir:

<i>Kechang ortga,</i>	Gecen arkaya,
<i>Ertang oldinga tortar,</i>	Yarının ileriye çeker,
<i>Qushlar barg uzganday umrindan uzib.</i>	Kuşlar yaprak koparmış gibi ömründen koparır.
<i>Fikring parmalasa yorilar toshlar.</i>	Düşüncen delse yararlı taşlar.
<i>Lekin yillar yo'lni bo'larmi buzib?</i>	Ancak yıllar yolu böler mi bozup?
<i>Yo'q, buzib bo'lmaydi, ketar yo'llarni!</i>	Yok, bozup bölmez, gider yolları!
<i>Bekat qurib tashla, gar qodir esang,</i>	Durak kurup bırak, eğer kabiliyetli isen,
<i>Kim bo'lding?</i>	Kim oldun?
<i>Ne qilding?</i>	Ne yaptın?
<i>Bormi kelurlarga arzirlik tuhfang?</i>	Var mı geleceğe layık hediye?
<i>Tortiq bo'larli</i>	Hediye olarak?

(Zulfiya, *Bahor Keldi...* 125)

Şairin *Shoshma Hali* (Bakakalma), *O, Ertam, Eng Go'zal Afsonam!* (A, Yarınım, En Güzel Efsanem!), *Men Bo'lmasam* (Ben Olmasam) gibi son dönem çoğu şiirlerinde bu değişim söz konusudur.

Zülfiye'nin şiirlerinin temelinde insan vardır. O, bütün varlığını insana bağışlamıştır. İnsanların neşesine neşe katmak, derdine ortak olmak, duygu ve düşüncelerini anlatmak tek amacı olmuştur. Elbette yaşadığı dönemde Komünist Parti'nin edebiyat üzerindeki baskısından dolayı Sovyetleri öven şiirler yazmıştır. II. Dünya Savaşı yıllarında da Parti'nin isteği doğrultusunda vatanperverlik ve kahramanlık şiirleri yazmak zorunda kalmıştır. Bu şiirlerini yazarken insanı şiirlerine taşımaktan vazgeçmemiştir. Kolhozda çalışan işçiler, cephede savaşan askerler, yetim kalan çocuklar, ezilen kadınlar, eşini kaybeden anne ve gelinler onun bütün şiirlerinde karşılaşılan insanlardır.

Zülfiye'nin şiirlerinde dikkat çekici noktalardan biri, tabiat tasvirleridir. Şair, çocukken evlerinin büyük bir bahçesi olduğundan bahseder. Annesinin bu bahçeye çeşit çeşit çiçekler ektiğini anlatır. Bu bahçenin onların hayatlarına büyük bir güzellik kattığını dile getirir. Şairin bahar simgesiyle yazdığı şiirlerinde çocukluk yıllarında büyüdüğü bu bahçenin etkisi vardır (Zulfiya, *Kuylarim Sizga* 6). Zülfiye için tan ve bahar simgelerinin de ayrı bir önemi vardır. Şair, ayrıca kendisini tan şarkıcısı olarak tanımlar. Bilindiği gibi edebiyatta tan, umudun; bahar ise yeniliğin habercisi, güzelliğin sembolü olarak kabul edilmektedir. Zülfiye de bu simgeleri kullanarak Özbek halkını gelecekte güzel günlerin beklediğini anlatmaya çalışır. Mirtemir, Zülfiye'nin şiirlerindeki tan simgesini, özgürlük, mutluluk, büyük ve parlak bir dünya arzusu anlamlarında kullandığını ifade eder (Zulfiya, *Asarlar* 5). Tan ve bahar üzerine *Ko'klam Kuyi* (Bahar Şarkısı) (1932), *Bahor* (Bahar) (1932, 1936), *Bahor Keldi Seni So'raqlab* (Bahar Geldi Seni Arıyorum) (1945), *Yana Bahor Hokim* (Yine Bahar Hâkim) (1968), *Shu Kunlarda Bahorga Zorman* (Şu Günlerde Bahara Muhtacım) (1968), *Bahor Bolmasaydi* (Bahar Olmasaydı) (1972), *Suluv Tong* (Sulu Tan) (1944), *Biz Tongni Sevgan-chun* (Biz Tanı Sevdiğimiz İçin) (1947), *Tong Qo'shig'i* (Tan Şarkısı), *Vatan Tongi* (Vatan Tanı) (1956), *Mening Tongim* (Benim Tanım) (1970) gibi birçok şiir yazmış, tasvirler yapmıştır.

Şairin 1970 yılında kaleme aldığı *Mening Tongim* adlı şiirinde tan simgesi, özgürlüğü temsil etmektedir.

<i>Mening tongim qalbimda yotar</i>	Benim tanım kalbimde yatar
<i>O'dan, ko'zdan haydab zulmatni</i>	Düşünceden, gözden uzaklaştırıp zulmeti
	(Zulfiya, <i>Asarlar</i> 328)

dizelerinde tan, özgürlüğün; zulmet ise Sovyetlerin simgesidir. Şair, bu dizelerde özgürlük arzusunu dile getirmek istemiş, ancak Sovyet baskısından dolayı bu arzusunu kalbinde tuttuğunu açıklamaya çalışmıştır.

Özbekistan bağımsızlığını kazandıktan sonra kaleme aldığı *Xotiram Siniqlari* (Anılarımın Kırıkları) adlı manzumesi, şairin yıllarca içinde tuttuğu özgürlük arzusunun dışavurumudur. Sovyet döneminde şair çektiği acılar ve yaşadığı baskılara bir cevap olarak bu manzumeyi kaleme alır.

<i>Hurriyat, keldingmi nahotki kelding,</i>	Hürriyet, geldin mi? Gerçekten geldin mi?,
<i>Pinhona sog'indim, pinhona kutdim.</i>	Gizlice özledim, gizlice bekledim.
	(Zulfiya, <i>Bahor Keldi...</i> 112)

dizeleriyle başlayan manzumede, özgürlüğü yıllarca beklediğini ifade eder. Manzumede otobiyografik unsurlar da vardır. Şairin savaşta kaybettiği ağabeylerine, anne ve babasına ayrılmış dörtlükler yer alır. Babasının Çarlık ve Sovyet Birliği döneminde acı çektiğini ve bu acılar karşısında sabırettiğini ifade eder. Manzumede şairin babasına ayırdığı dörtlük, o yıllardaki birçok insanın yaşadığı acıları gözler önüne serer.

*Qolganda azoblar iskanjasida,
Ota, bir ko'rmadik ko'zingizda yosh.
Yashab umidlarning pok sajdasida,
Hatto yovingizga otmadingiz tosh.*

Kaldığında azaplar işkencesinde,
Baba, hiç görmedik gözünüzde yaş.
Yaşayıp ümitlerin pak secdesinde,
Hatta düşmanınıza atmadınız taş
(Zulfiya, *Bahor Keldi...* 114-115).

Zülfiye, *Uni Ferhod Der Edilar* (Ona Ferhat Derdiler), *İkki O'rtoq* (İki Arkadaş), *Mushoira* (Şiir Atışması), *Vodil Yulduzlari* (Vadil Yıldızları), *So'raqlaydi Shoirni She'rim* (Soruyordu Şairi Şiirim) adlı manzume türünde de eserler yazar. *Quyoshli Qalam* (Güneşli Kalem), manzumesini ünlü şair ve yazar Aybek'e ithaf eder.

Zülfiye'nin, *Dugonalar Bilan Suhbat* (Kız Arkadaşlarla Sohbet), *Paranjili Xotin Bilan Uchrashuv* (Peçeli Kadın ile Karşılaşma), *Birlashgan Holda İlgariga* (Birleşerek İleriye), *Kolombo Kabutarlari* (Kolombo Güvercinleri), *Yugoslaviya Xotiralari* (Yugoslavya Hatıraları), *Shahriniso Haqida* (Şehrinisa Hakkında) gibi deneme ve gazete yazıları da vardır. Bu yazılarında tıpkı şiirlerinde olduğu gibi lirik ve samimî duygular hâkimdir (Mirzayev 309).

Zülfiye, tercümeleriyle de Modern Özbek edebiyatına katkıda bulunur. Neksarov'un *Rus Kadınları*, Mustay Kerimi'nin *Ay Tutulduğu Günde* piyesini, Leysa Ukrayinka'nın *Ümit Bekliyorum*, *Akşam Saatinde*, *Şarklarım* eserlerini Özbek Türkçesine tercüme eder. Ayrıca Lermontov, Merve-rid Dilbazi, Nazım Hikmet, Svetlana Somova gibi tanınmış şairlerin şiirlerini tercüme eder (Mirzayev 309; Mirvaliyev 88).

Zülfiye'nin, *O'ylar* (Düşünceler) ve *Shalola* (Şelale) adlı şiir kitapları Hamza Devlet Ödülü'ne layık görülür. Hindistan hakkında yazdığı şiirleri için Javolhalal Neru ve uluslararası çalışmalarından dolayı Nilüfer adlı Devlet Ödülü'nü alır. 1985 yılında Emek Kahramanı unvanıyla; 1994 yılında da Dostluk ödülüyle mükâfatlandırılır. Şiirleri İngilizce, Almanca, Rusça, Hintçe, Arapça ve Farsçaya tercüme edilir. (Mirvaliyev 88; Mirzayev, 306). Şair, 1 Ağustos 1996 yılında Taşkent'te vefat eder.

İlk Dönem Şiirlerinde Kadınlar (1932-1939)

Zülfiye, şiirlerinde kadınlara ayrı bir yer ayırır. Zülfiye, şiirlerindeki ilham kaynağının kadınlar olduğunu “kalbimde yer edinen kız arkadaşlarım, yaşlıtlarım, güzel, akıllı, muhabbetli ve vefakâr Özbek kadınının hayatı benim ilham kaynağım oldu” (*She'rlar* 8-9) sözleriyle açıklar. Bir kadın olarak kadınların yaşadığı sıkıntıları derinden hissedip onlar için şiirler yazar.

O, kadınların şeriat kuralları ve erkek egemenliği altında ezildiği yılları “cehennem dehşeti” olarak tanımlar. Yaşlı kadınlardan dinlediği gerçek olaylar onu derinden etkiler. Kadınların ona ilham kaynağı olmasının başka bir sebebini ise şu ifadelerle açıklar:

Hiç peçe takmadım. Ama bir zamanlar yaşlı kadınlarımızla karşılaş-
sıp konuştuğumda, onların geçmişleri değil, bu eski örf-âdetlerden, zulüm-
lerden kurtulmak için gösterdikleri fedakârlıkları, kudret ve cesaretleri
bende merak uyandırdı (Zulfiya, *She'rlar* 6).

Zülfiye, ilk şiirlerini yayımladığı *Hayot Varaqlari* (*Hayat Sayfaları*) şiir kitabında, Komünist Parti rehberliğinde sosyalizmi kurmak için çaba-
layan Sovyet insanını, özellikle hür ve mutlu Özbek kadınının hayatını an-
latmaya çalışır. Daha ilk şiiri olan *Men Ish Qizi* (Ben İş Kızı)'nda fabrikada
çalışmaktan mutluluk duyan ve Sovyetlerin oluşturmaya çalıştığı yeni ha-
yatta özgür ve gelecekte ümitli işçi bir kızın tasvirini yapar.

<i>Men ishning qizi</i>	Men iş kızı
<i>Zavod yulduzi</i>	Fabrika yıldızı
<i>Ishlab yayrayman</i>	Çalışmaktan zevk alırım
<i>Yo'q gamlar izi</i>	Yok keder izi (Zulfiya, <i>Hayot Varaqlari</i> 9).

Hayot Varaqlari adlı şiir kitabındaki *Mexanik Qumri* (Mekanik Kumru) şiirinde ise eski hayattan yeni hayata geçerek özgürlüğe kavuşan kadın, Kumru karakteri vasıtasıyla anlatılır. Şiirin ilk iki dördlüğünde “Chekgan edi zamonida (Çekmişti zamanında)/Azablarni Qumri qiz (Azaplarını kumru kız) ifadeleri, şairin geçmişte yaşananlara değineceğinin habercisidir. Kumru'nun babası zalim, annesi ise cahildir. Bu durumdan kurtulmasının tek yolu fabrikada çalışmaktır. “Temir qafas uylardan,” (Demir kafes evlerden,)/“Zavod tomon uchishdi.” (Fabrika tarafına uçtu.) dizelerinde Kumru, demir kafese benzeyen evinden kaçıp eğitim alır. Fabrikada çalışarak mutluluğa ve özgürlüğüne kavuşur. *Hayot Varaqlari* şiir kitabındaki *Kolhoz Qizi* (Kolhoz Kızı) ve *Azad Qiz* (Hür Kız) şiirlerinde de şair kızları çalışmaya teşvik eder. Çalışan kızların özgür ve mutlu olduğunu vurgular (Zulfiya, *Hayot Varaqlari* 14-21).

İlk dönem şiirleri arasına dâhil edilen *Qizlar Qo'shug'i* adlı ikinci şiir kitabının ana konusu, kadınların toplumda yer edinmesi ve “yeni hayata” uyumlarındaki başarısıdır. Şair, *Qizlar Qo'shug'i* (Kızlar Şarkısı), *Hajar* (Hacer), *Nishondar Qiz* (Madalyalı Kız), *Seni Sevardim* (Seni Severdim), *Ona Quvonchi* (Anne Mutluluğu) ve *Studentka* (Öğrenci), *Kutish* (Bekleyiş) gibi şiirlerinde, kadınların toplum ve aile hayatına bakış açısındaki değişimi ile anne ve baba baskısından kurtulup sosyalist hayatta aktif rol oynayan kızların, duygu ve düşüncelerini aksettirmeye çalışır (Zulfiya, *Qizlar Qo'shug'i* 3-35).

Kırk dörtlük ve dört bölümden oluşan *Hajar* adlı şiirinde Hacer adlı bir kızın başından geçen olaylar anlatılır. Birinci bölümde Hacer'in âşık olması ve bu durum karşısındaki düşüncelerine yer verir. İkinci bölümde annesini kaybetmesi ve psikolojik durumu tasvir edilir.

*Uyga kirsra uy yutar uni,
To'rt tomondan siqar tanasin,
Basinqrar uyqusiz tuni,
To'rt tomondan so'rar anasin.*

Eve girse ev yutar onu,
Dört taraftan sıkır vücudunu,
Korkutur uykusuz gece,
Dört bir tarafa sorar annesini.

(Zulfiya, *Qizlar Qo'shug'i* 31).

Üçüncü bölümde “Yangi hayot, yangicha turmush” (Yeni hayat, yeni evlilik) / “O'zgartibdir qizning yuzini” (Değiştirdi kızın yüzünü) (Zulfiya, *Qizlar Qo'shug'i* 32) ifadeleri dikkat çekicidir. Geçmişte yaşadığı acı-ları geride bırakan Hacer'in yeni hayat ile yüzü gülmeye başlar. Tekstil fabrikasında işe girer. Dördüncü bölümde ise sevgilisi Kemal ile evlenip mutlu bir şekilde yaşaması tasvir edilir.

Ona Quvonchi (Anne Mutluluğu) şiiri, henüz çocuk yaştaki genç bir kız ile annesi arasındaki diyaloglar üzerine kuruludur. Anne, kızını istemediği biriyle evlendirmeye çalışır ancak kız bu durumu reddeder. Annesi bunun üzerine kızını evden kovar. Evinden ayrılan kız eğitim alır. Daha sonra eve döndüğünde annesinin düşünce yapısının değiştiğini görür. Şiir-den alınan aşağıdaki dörtlükte annedeki değişim açıkça ifade edilir.

*Minnatdorman tamamilâ toshlab ketmading.
Ayriliqda kuydi bagrim qadirdon qizim.
Cahl ustida ne qilganim bilmay ham qaldim.
Rastin aytсам pushman bo'ldi, mehribon qizim.*

Minnetarım tamamen bırakıp gitmedin.
Ayrılkta yandı bağrım vefakâr kızmın.
Cahillikle ne yaptığımı da bilemedim.
Doğrusunu söylesem pişman oldum, şefkatli kızmın.
(Zulfiya, *Qizlar Qo'shug'i* 23).

Şair, bu şiirde toplumdaki değişen yapıyı göstermek ister. Geçmişin âdetlerini devam ettirmek isteyen annenin kızına karşı davranışındaki değişimin sebebi yeni hayatın meyveleridir. Kızı eğitim alarak ve fabrikada çalışarak sosyalist yaşam tarzıyla özgürlüğünü kazanır.

Qizlar Qo'shig'i şiir kitabının genelinde, geçmişte aile baskısına maruz kalmış, istemediği evliliklere zorlanmış, ancak Sosyalist düzen sayesinde çalışma, özgürlük ve erkeklerle eşit şartlar altında yaşama hakkını kazanan kadınlar konu edinilir.

II. Dünya Savaşı Yıllarındaki Şiirlerinde Kadınlar

II. Dünya Savaşının başlamasıyla birlikte Sovyetler Birliği, içinde barındırdığı bütün halkları savaşa çağırır. Bu dönemde “her şey cephe için her şey kazanmak için” parolasıyla halk seferber edilir. Sovyetler aynı zamanda edebiyatı da vatan müdafaası için kullanmaya başlar. Yazarlardan ve şairlerden Sovyet askerinin cesaretlendirilmesi ve halkın savaşa destek

vermesi için eserler yazması istenir. Bu nedenle edebiyat, kahramanlık ve vatanperverlik temalarından öteye geçemez.

Zülfiye de dönemin edebiyat anlayışına bağlı kalarak şiirler yazar. 1944 yılında yayımladığı *Hijron Kunlarida* adlı kitabındaki şiirlerde vatanperverlik teması hâkimdir. Bir taraftan cephedeki askeri cesaretlendirmeye çalışan şair, diğer taraftan cephe gerisinde kalan kadınların duygu ve düşüncelerini yansıtır.

Sekiz dörtlükten oluşan *Palak*⁴ (Gergef) şiirinde, bir kızın cephedeki sevgilisine olan aşkı ve onu bekleyişi tasvir edilir.

*Senga maftun bo'lib sevib qolganim,
Ishqing olovida o'rtanganim rost.
Sening yoding bilan nafas olganim,*

Sana meftun olup sevdiğim
Aşkın alevinde yandığım doğru.
Senin hatıran ile nefes aldığım,

*Ismning takrorlashga o'rganganim rost.
(...)*

Adını tekrarlamayı öğrendiğim doğru.

*Dushman ajal tortib keldi vatanga,
Bizning sevgimizga tashladi hijron.
(...)*

Düşman ölüm saçarak geldi vatana,
Bizim sevgimize getirdi hicran.

*Sen ketding yarag'ing olib yelkanga,
Qaytaman, kut, -deding yov bitgan zamon.*

Sen gittin silahını alıp omzuna,
Döneceğim, bekle, dedin düşman bittiği zaman.

(Zulfiya, *Hijron Kunlarida* 6).

Palak şiirinin diğer dörtlüklerinde kızın sevgilisine olan bağlılığı ve ümitli bekleyişi anlatılır. Bir gün sevgilisinin döneceği ümidiyle çeyizi için gergef işlemeye devam eder.

Aynı şiir kitabındaki *Qo'limda Qurolu, Ustimda Shinel* (Elimde Silah, Üstümde Kamufraj) adlı on bir dörtlükten oluşan şiirde sevgilisini savaşa gönderen bir kızın duygularına yer verilir. Sevgilisinden haber alamayan ve korkuyla bekleyen kız, hasrete dayanamayıp cephenin yolunu tutar.

*Behad sog'inganman, ko'rishga zorman,
Habar ber, qaydasan, ey ofatijon.
Bukun sen tomonga qilaman safar,
Sen ham ko'rmak bo'lsan bergil tez nishon!*

Çok özledim, görmeye muhtacım,
Haber ver, neredesin, ey afetican.
Bugün senin tarafına sefere çıkacağım,
Sen de görmek istersen hemen bir işaret ver.

(Zulfiya, *Hijron Kunlarida* 10).

Şair, bu şiirin son dörtlüğünde kadınların sadece cephe gerisinde değil cephede savaşarak da başarılı olabileceğini anlatmaya çalışır. Şiirdeki kızın tek amacı sevgilisini görmek değildir. O aynı zamanda sevgiliyle birlikte omuz omuza savaşmak için yola çıkar. Böylece bu şiirde vatan için savaşmayı göze alan vatanperver bir kadın tipi yaratır.

*Birga jang qilarmiz turib yonma-yon,
Tanish bo'lib qolar o'qlar ovozi.*

Birlikte savaşırız yan yana,
Tanıdıktr mermilerin sesi.

⁴ Üzerine şekil ve resim işlenebilen çeyizlik kumaş, etamin, gergef.

*Men uzgan o'qimdan nemis yiqilsa,
Sen mamnun bo'larsan, vatan ham rozi.*

Benim attığım mermiden Alman ölse,
Sen memnun olursun, vatan da razı.
(Zulfiya, *Hijron Kunlarida* 11).

1942 yılında kaleme alınan *Mening Vatanim* (Benim Vatanım) adlı şiirde vatani için savaşçı canını vermeye hazır olan vatanperver bir kız tipi yer alır. Kız, bir taraftan cephe gerisinde asker için silah yaparken diğer taraftan düşmanlar tarafından yok edilen her bir ev için intikam alma arzusuyla yanıp tutuşur.

*Fashist kuydirgani har xona uchun,
Qasos istagida olovlandi jon.*

Düşmanın yaktığı her ev için,
Öç alma isteğiyle alevlendi can.
(Zulfiya, *Asarlar* 34).

Vatanperver kızın en büyük isteği savaşın galibiyetle bitmesidir. Savaş bitince vatan kurtulacak, kız sevgilisine kavuşacak ve hasret sona erecektir.

*Ishonchim buyukki, bo'lur zo'r bayram,
Mening sevganim ham qaytadi g'olib.
Yo'lga chiqaman quchog'im to'la,
Bog'larinda o'sgan gullarindan olib.*

İnancım büyük ki, olacak büyük bayram,
Benim sevdiğim de dönecek galip.
Yoluna çıkacağım kucak dolusu,
Bahçelerinde büyüyen çiçeklerden alıp.
(Zulfiya, *Asarlar* 34-35).

Erimakda Qor (Erimekte Kar) şiirinde ise şair, savaştaki oğlunu bekleyen anne ve eşini bekleyen gelin tipine yer verir. Onların savaşa verecekleri en büyük desteğin çalışmak olduğunu vurgular.

*O'g'li yo'llariga muntazir ona,
Hijron yuragiga o't solgan kelin,
Sen mehnat qilmasang bunda mardona,
Fursatni boy bersang, g'alaba qiyyin!*

Oğlunun yollarını gözleyen anne,
Ayrılığın yüreğini yaktığı gelin
Sen çalışmazsan burada erkek gibi
Zamanı iyi kullan, galibiyet zor!
(Zulfiya, *Hijron Kunlarida* 14).

1945 yılında yazılan *G'oliblar Qaytganda* (Galipler Döndüğünde) şiirinde savaşta eşini kaybeden bir kadın tasvir edilir. Şiirde, bir taraftan kazanılan savaş için mutlu ve gururlu olan kadının diğer taraftan eşi savaştan sağ salim dönemediği için acı çekmesi anlatılır. Bu kadın, aynı zamanda Özbek kadınlarının da temsilcisi konumundadır. Savaş bitince cephede savaşan birçok erkek geri dönememiş, bu durum Özbek ailelerinin psikolojisini olumsuz etkilemiştir. Zülfiye de bu psikolojiyi yansıtmak için bu şiiri yazar. Şiirdeki kadının eşine olan sevgisi ve özlemi şu dörtlüğe verilir:

*Nechun senga bo'lgan pok muhabbatim,
Shuncha tez firoqqa bo'ldi giriftor?
Jonlar berar dim bir nafasiga,
Men ham sening bilan ko'rishsam diydor.*

Niçin sana olan saf aşkım,
Bu kadar çabuk ayrılığa dönüştü?
Canlar verirdim bir nefesine,
Ben de seninle görüşsem yüz yüze.
(Zulfiya, *Asarlar* 74).

Savaş bitiminde sokakta halk galibiyeti kutlarken eşi dönmeyen kadının evinde acı çeker. Ancak kadının kişisel duygularını bir kenara bırakıp vatan için sokağa çıkması gerekir ve coşkulu kutlamalara katılır.

*Chiqmasam bo'lmaydi butun elda to'y,
Bu kun yig'lash gunoh bu uyda qolib.*

Çıkmasam olmaz bütün vatanda düğün,
Bir gün ağlamak günah bu evde kalıp.
(Zulfiya, *Asarlar* 75).

1942 yılında yazılan *Gullar Ochilganda* (Çiçekler Açıldığında) şiiri ayrılık üzerinedir. Söz konusu şiir, savaşa sevdiğini gönderen bir kızın duygu yüklü dizelerinden oluşur. Tabiat tasvirleriyle bütünleşmiş mısralarda kız, savaşın bir an önce bitmesini ve sevgilisine kavuşmayı arzu etmektedir (Zulfiya, *Hijron Kunlarida* 7-8).

II. Dünya Savaşı Sonrası Şiirlerinde Kadınlar

II. Dünya Savaşı sonrasında şair ve yazarlar, Sovyetler Birliği'nin ekonomik anlamda gelişmesi için eserler vermeye başlar. Tarlada ve fabrikada çalışan işçilere övgü dolu sözler sarf edilir. Zulfiye de kolhoz ve sovhozlarda büyük emek veren kadınlara şiirlerinde yer verir.

1953 yılında şiir ve makalelerinin yer aldığı *Dugonalar Bilan Suhbat* (Kız Arkadaşlar İle Sohbet) adlı kitabını çıkarır. Bu kitaptaki şiirlerin tamamı kadınlara hitap eder ve *Do'stimga* (Dostuma) adlı şiiri en çarpıcı olanlardandır. Şiirde, Sovyet rejiminden önce yaşayan kadınlar ile Sovyet rejiminden sonra yaşayan kadınları karşılaştırır. Geçmişte âdeta esir tutulan, büyük acılar çeken ve toplumda söz sahibi olamayan kadınların yaşadıklarını anlatır. Bu dönemi yıldızsız geceye benzetir.

*Faqat sen ko'rgan tun yulduzsiz edi,
Quyosh chiqdi, botdi sendan uzoqda;*

Sadece senin gördüğün gece yıldızsız idi,
Güneş çıktı, battı senden uzakta;

(Zulfiya, *Dugonalar Bilan Suhbat* 5).

Sovyetler geldikten sonra kadınlar, zulüm dolu yılları geride bırakıp özgürlüğüne kavuşur. Kadınların özgürlüğe kavuşmasını sağlayan ise Sovyetlerin kadınları topluma kazandırma çabasıdır. Şair, Lenin devriyle başlayan bu süreci şiirdeki şu dörtlüklerle açıklar:

*Senga Lenin tutgan erk bayrog'ining
Qipqizil shulasi tushgan kulbangga.
Sen g'amgin boshingni ko'tarding asta
O'sha so'ngan o'tning oldi alanga.
Insonsan, insonday kun kechir, dedi,
Boshindan ko'tarib qopqora tunnı.
Qamashgan ko'zingla ko'rding bir umr,
Senga insonlikni bergan qonunni.*

Sana Lenin'in kaldırdığı özgürlük bayrağının
Kıpkızıl şulesi düşünce kulübene.
Sen hüznü başını kaldırdın yavaşa
İşte o sönen ateşin alevlendi.
İnsansın, insan gibi yaşa, dedi,
Başından alıp kapkara geceyi.
Kamaşan gözünle gördün bir ömür,
Sana insanlık veren kanunu.

(Zulfiya, *Dugonalar Bilan Suhbat* 5-6).

Şiirin diğer dörtlüklerinde, erkeklerin savaşa alındığı yıllarda, geride kalan kadınların kolhoz ve sovhozlarda zorlu şartlarda çalıştığını “Yelkanga yukini ortgan bu yillar” (Omzuna yükünü atan bu yıllar) (Zulfiya, *Dugonalar Bilan Suhbat* 7) dizesiyle dile getirir. Savaşın kazanılmasında en büyük etkenlerden birinin vatansever ve çalışkan Özbek kadını olduğuna dikkat çeker. Şiir, Sovyetlere övgüyle son bulur.

Şiir kitabındaki diğer şiirlerde de benzer konular işlenir. *Lobar Qiz-larga* (Güzel Kızlara) şiirinde, vatansever pamuk işçisi Özbek kızları tasvir edilir. *Ona* (Anne) şiirinde, bir annenin bebeğine olan sevgisi ile vatan sevgisi birlikte anlatılır. Anne bir taraftan bebeğini severken diğer taraftan kolhozunu ve vatanını düşünür. *Hamma Safarbar!* (Herkes Seferber) şiirinde, pamuk işçisi kızların başarısı övülür. *Kelinchak* (Gelincik) şiiri, yeni evlenmiş bir geline yazılır. Gelecekte mutlu olması temennisi vardır. *Zoo-texnik Qiz* (Veteriner Kız) şiirinde, veteriner bir kızın hayvancılıktaki başarısı gözler önüne serilir. *Paranjisini Tashlamagan Xotinga* (Peçesini Çıkarmayan Kadına) şiirinde, peçe takmaya devam eden bir kadını eleştirir. Artık o günlerin geçmişte kaldığını ve özgür bir toplumda yaşadığını bu kişiye anlatmaya çalışır. *Saodatning Amerikalı Xonimga Javobi* (Saadet’in Amerikalı Hanıma Cevabı) şiirinde ise Amerikalı jeolog bir kadının Özbek kadınlarını beğenmemesini eleştirir. Amerikalı kadını zengin, tembel ve kibirli olarak görüp Özbek kadını öven dizelere yer verir (Zulfiya, *Dugonalar Bilan Suhbat* 5-31).

Zülfiye, savaşın kadınlar ve özellikle çocuklar üzerindeki etkisini anlatmak için 1954 yılında *O’g’lim Sira Bo’lmaydi Urush!* (Oğlum Artık Olmayacak Savaş!) şiirini kaleme alır. Bu şiir savaşta eşini kaybeden ve oğlunu babasız büyüten Özbek annelerine adanır. Şiirde annenin oğluna sevgisi ve savaş karşıtlığı dile getirilir.

*Orzulari qalbinga ziynat,
Hayotdir ko’zim qorasi.
O’kinaman, ba’zida faqat,
Yonida yo’q uning otasi.*

Arzuları kalbime süs,
Hayattır gözümün karası.
Hayıflanırım, bazen sadece,
Yanında yok onun babası

(Zulfiya, *She’rlar* 59).

Şair, savaş yılları geride kalsa da etkilerinin uzun yıllar devam ettiğini ifade eder. Artık savaş kelimesinin hayatlarından çıkıp mutlu ve özgür yaşamaya devam etmek ister. Savaş nedeniyle birçok ailede çocuklar babasız büyümek zorunda kalır.

*Urush! Noming o’chsin jahonda,
Hamon bitmas sen solgan alam.
Sen tufayli ko’p xonadonda,
Ota nomli buyuk shodlik kam.*

Savaş! Adın yok olsun cihanda,
Hemen bitmez senin verdiğin elem,
Senden dolayı pek çok evde,
Baba adlı büyük neşe az.

(Zulfiya, *She’rlar* 59).

Şiirin son dörtlüğünde ise anneler yüceltilir. Şaire göre hayata can veren iki unsur vardır: anne sütü ve çalışmak. Şiirdeki anne, annelerin kalbindeki sevgi, şefkat ve fedakârlık var oldukça savaşın bir daha olmayacağını oğluna anlatır.

*Ko'krak suti va mehnat bilan,
Biz jahonga berganmiz turmush.
Ona qalbi oyaqqa tursa,
O'g'lim, sira bo'lmaydi urush!*

Anne sütü ve emek ile,
Biz cihana verdik hayat.
Anne kalbi ayağa kalksa,
Oğlum, asla olmayacak savaş!

(Zulfiya, *She'rlar* 60).

Şair, 1952 yılında kaleme aldığı *O'zbek Qizining Ovozi* (Özbek Kızının Sesi) şiirini Cedit dönemi ünlü şairi Hamza Hekimzâde'ye ithaf eder. Şiir "Men O'zbek qiziman, hurman, ozodman" (Zulfiya, *Asarlar* 141) (Ben Özbek kızıyım, hürüm, bağımsızım) dizeleriyle başlar. Zülfiye bu dizelerle Sovyetlerin kadınlara vermiş olduğu özgürlüğe dikkat çeker. Şiirin genelinde de Sovyetlere övgü vardır. Kadınların özgür yaşadıklarını, eğitilmiş bireyler olduklarını ve kolhozlarda emek vererek başarılar elde ettiklerini Hamza Hekimzâde'nin de hayatta olup görebilmesini ister.

Sonuç

Zülfiye, yaklaşık altmış yıl modern Özbek edebiyatına hizmet eden, kendini kanıtlayan ve halk tarafından çok sevilen bir şairdir. Bu sürede yüzlerce şiir kaleme almıştır. Şiir yazmaya başladığı dönem Sovyet baskısının en güçlü olduğu yıllardır. Bu dönemde pek çok Özbek aydını gibi propaganda şiirleri yazmak zorunda kalmıştır.

İlk dönem şiirleri, şairin de kabul ettiği gibi, eksiklikler ve acemilikler içerir. Bu dönem şiirlerinde, Sovyetlerin oluşturmaya çalıştığı yeni hayatın Özbek toplumundaki durumunu işler. II. Dünya Savaşı yılları şiirlerinde yine Parti'nin isteği üzerine vatanperverlik ve kahramanlık konuları üzerinde durur. Cephedeki askerin kahramanlıkları ve cephe gerisinde bekleyen insanlar, şiirlerinin ana temasını oluşturur. Eşi Hamit Âlimcan'ı kaybetmesinden dolayı ayrılık, ölüm gibi temalar bu dönem şiirlerinde yer tutar. II. Dünya Savaşı sonrası şiirlerinde ise şekil ve içerik yönünden gelişim gözlenir. Bunun yanında propaganda amaçlı şiirler yazmaya devam eder.

Zülfiye, kendine ilham kaynağı olarak kadınları seçer. Bu nedenle birçok şiirinde kadınların hayatına yönelir. Önceki dönemlerde kadınlar şeriat kuralları nedeniyle hak sahibi olamayan ve ezilen bir durumdadır. Sovyetlerin gelmesiyle kadınlar toplumda söz sahibi olan bireyler haline gelir. Tarlada ve fabrikada çalışan işçi kadınlar, cephe gerisinde Sovyetler için çabalayan vatansever kadınlar, aile ve toplum baskısından kurtulmuş

eğitimli kadınlar, eşi savaşta ölen gelinler, oğlunu savaşta kaybeden anneler, cephedeki nişanlısının yolunu gözleyen kızlar, Zülfiye'nin şiirlerinde yer verdiği kadın tipleridir.

KAYNAKLAR

- Karimov, Noim vd. *XX Asr O'zbek Adabiyoti Tarixi*. O'qituvchi, 1999.
- Mirvaliyev, Sobir. *O'zbek Adiblari*. Fan Nashriyoti, 1993.
- Mirzayev, Saydulla. *XX Asr O'zbek Adabiyoti*. Yangi Asr Avlodi, 2005.
- Maktabda Zulfiya Ijodini O'rganish*. Editör Hotam İkramoviç Umurov, O'qituvchi, 1991.
- Zulfiya. *Hayot Varaqlari (She'rlar)*. O'zbekiston Davlat Nashriyoti, 1932.
- Zulfiya. *Qizlar Qo'shug'i*. O'zSSR Davlat Nashriyoti, 1939.
- Zulfiya. *She'rlar*. O'zbekiston Davlat Nashriyoti, 1939.
- Zulfiya. *Uni Ferhod Der Edilar*. Uz SSR Davlat Nashriyoti, 1943.
- Zulfiya. *Hijron Kunlarida She'rlar*. Uz SSR Davlat Nashriyoti, 1944.
- Zulfiya. *Hulkar She'rlar*. O'zdavnashr, 1947.
- Zulfiya. *Dugonalar Bilan Suhbat She'rlar Va Maqolalar*. O'zSSR Davlat Nashriyoti, 1953.
- Zulfiya. *Yuragimga Yaqin Kishilar She'rlar*. O'zSSR Davlat Badiiy Adabiyot Nashriyoti, 1958.
- Zulfiya. *Hayot Jilosi*. O'zSSR O'rta Va Oliy Maktab Davlat Nashriyoti, 1961.
- Zulfiya. *She'rlar*. O'zSSR Davlat Badiiy Adabiyot Nashriyoti, 1963.
- Zulfiya. *Kuylarim Sizga She'rlar*. Toshkent Badiiy Adabiyot Nashriyoti, 1965.
- Zulfiya. *O'ylar*. Toshkent Badiiy Adabiyot Nashriyoti, 1965.
- Zulfiya. *O'ylar Lirik*. G'afur G'ulom Nomidagi Adabiyot va San'at Nashriyoti, 1969.
- Zulfiya. *Yillar Yillar*. G'afur G'ulom Nomidagi Adabiyot va San'at Nashriyoti, 1975.
- Zulfiya. *Shalola*. O'qituvchi Nashriyoti, 1976.
- Zulfiya. *Kamalak (She'rlar va Dostonlar)*. Yosh Gvardiya Nashriyoti, 1980.
- Zulfiya. *Xayollar, Tuyg'ular She'rlar*. G'afur G'ulom Nomidagi Adabiyot va San'at Nashriyoti, 1981.
- Zulfiya. *Asarlar*. G'afur G'ulom Nomidagi Adabiyot va San'at Nashriyoti, 1. Jild, 1985.
- Zulfiya. *Tong Bilan Shom Aro*. G'afur G'ulom Nomidagi Adabiyot va San'at Nashriyoti, 1985.
- Zulfiya. *Bahor Keldi Seni So'raqlab*. Yangi Asr Avlodi, 2019.